

Yurdu Gezen Ressamlar*

Candaş KESKİN**

ÖZET

Erken Dönem Cumhuriyet politikası, kırsal kesimin kalkınması üzerine olmuştur. 1938-1943 yılları arasında düzenlenen Yurt Gezileri bu konuda yapılan sanat çalışmalarına iyi bir örnek sayılabilir. Yurt Gezileri, köylüyü kentteki "Halkevi"ne çekme girişimi sonuç vermeyince, köylere gitme fikrinden ortaya çıkar. Topluma, resim, heykel gibi plastik sanatları tanıtmak, sevdirmek ve öğretmek amacı ile tek partili dönemde ressamı yurdun dört bir yanına gönderme kararı almıştır. Her yıl 10 ressam, çeşitli illere dağılacak ve bu illerde halkın arasında dolaşarak resimler yapacaktır.

Yurt Gezileri için, sanatçılardan bu işin millî bir görev olarak görmeleri istenir. Gezilerin ardından düzenlenen sergilerde devletin eserleri satın alması ise dönemin sanatçısı için maddi kaynak oluşturulmuştur. II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda sürdürülen bu geziler, dönemin ekonomik olarak en kötü şartlarında dahi devam etmiştir. Milli Mücadele ruhunu geri getirebilmek için düzenlenen "Mektepten Memlekete Dönüş" ismi verilmiştir.

Yurt Gezilerinde, sanatın kendi potansiyelini yaratmak üzere, halka yabancılaşmayı önlemek amaçlı sanat politikasında kendi kültürüne dönmek hedeflenmiştir. Dönemin sanatçıları bu gezi ve sergilere katılarak doğayı, sosyal yaşamı, olayları çalışmalarına almışlar, Anadolu'nun köy ve kasaba gerçeğini tanıyarak sanat ve yaşam görüşlerini renklendiren hatta değiştiren bir etki içine girmişlerdir.

Ülkemiz savaşa girmese bile, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı mali etkisine daha fazla dayanamaz. Ekonomik kaos ortamı ülkeyi etkiler. Devlet artık yurt gezileri için ödenek ayıramaz duruma gelir. Bu nedenle yurt gezileri 1943 yılında son kez yapılmış olur.

Anahtar Kelimeler : *Türk Resim Sanatı, Millî Mücadele, Yurt Gezileri, Erken Cumhuriyet Dönemi, Sanat Politikası*

Painters Trips Abroad

ABSTRACT

Early Republican policy, has been on the development of rural areas. Trips abroad between the years of 1938-1943 the art studies on this subject are a good example. Trips abroad, villagers in the city "Community Center" in an attempt refused a result, the idea of going to the villages revealed. Society, painting, sculpture, plastic arts, such as to introduce a single-party period ended, and with the aim of teaching artists decided to send the four corners of the country. Each year, 10 artists, various provinces and cities among the people traveling around the images will be distributed.

Trips abroad, the artists asked to see this work as a national duty. Trips to exhibitions held after the acquisition of works of state funds for the yearly artist created. These trips are carried out in World War II continued, even in the worst economic period continued. Organized to bring back the spirit of the National Struggle "Homeward School" given the name.

* Bu çalışma, Ekim 2012 tarihinde tamamlanan, "1940-1960 Yılları Arasındaki Kültür-Sanat Dergilerinde Resim Sanatı Eleştirileri" konulu doktora tezinden, üretilmiştir.

** Dr. Candaş KESKİN ; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Arkeolog ve Sanat Tarihiçisi.

Travels abroad, the potential of art to create their own public art policy aimed at preventing alienation aimed to return to their own culture. Exhibitions artists participating in this trip and the nature of the period, social life, the events that took work, recognizing the fact that villages and towns of Anatolia and even change the color to the views of art and life entered into effect.

Even if our country does not participate in the war, II. Devastating financial impact of World War II, much longer. Effects of economic chaos the country. The state now becomes unable to allocate allowances for trips abroad. For this reason, foreign trips would be made for the last time in 1943.

Keywords: *Turkish Painting, National Struggle, Trips Abroad, Early Republican Period, Art Policy*

Erken dönem Cumhuriyet politikası, genelde kırsal kesimin kalkınması üzerine yöneliktir. 1932 yılında Halkevlerinin açılması, 1940 yılında Köy Enstitüleri'nin kurulması ve 1938-1943 yılları arasında düzenlenen Yurt Gezileri bu konuda yapılan çalışmalardır. Yurt Gezileri, köylüyü kentteki "Halkevi"ne çekme girişimi sonuç vermeyince, köylere gitme fikrinden ortaya çıkar. Milli sanat tartışmalarının devletin halka doğru hareketinin bir uzantısıdır Yurt Gezileri¹ (Resim: 1-9).

Resim 1: Elif Naci, Çarşamba'nın Çarşambası. (III. Yurt Gezisi, 1940)

(http://www.felsefeekibi.com/sanat/isimler_turk/grafik/naci1_d.jpg&imgrefurl)
(Erişim tarihi : 12.08.2009)

¹Burcu Pehlivanoglu, "Cumhuriyet İdeolojisi ve Yurt Gezileri", *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Dergisi*, İstanbul, 2006, S. 6, s.157.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra gerçekleştirilen devrimler sonucunda, devletin sanat politikası, devlet desteğine ihtiyaç duyan sanatçıya sahip çıkmaktır. Bu sanatçılar halkın sorunlarını anlatacak eserler üretir. Devletin kültür politikası bu yönde belirlenmiştir. Bu kültür politikası belirlenirken, topluma yönelik ve toplumun sorunlarını ön plana çıkararak bir anlayışla sanata destek olacaktır².

Resim 2 : Cevat Dereli, Gümüşhane. (V. Yurt Gezisi, 1942)

(<http://turkresmi.com/resimler/739.jpg&imgrefurl>)

(Erişim tarihi : 06.08.2009)

1933-1937 yılları arasında düzenlenen İnkılâp Sergileri sonrasında dönemin hükümeti tarafından "Yurt Gezileri" projesi fikri ortaya çıkar. Halka resim, heykel gibi plastik sanatları tanıtmak, sevdirmek ve öğretmek amacı ile tek partili dönemde ressamları yurdun dört bir yanına gönderme kararı almıştır. Her yıl 10 ressam, çeşitli illere dağılacak ve bu illerde halkın arasında dolaşarak resimler yapacaktır³.

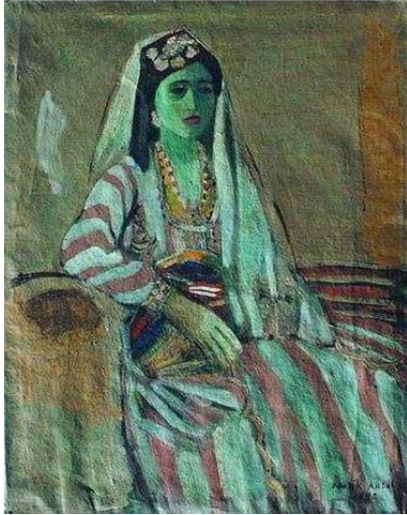
² Sezer Tansuğ., *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s.213-219.

³ BERK, Nurullah; ÖZSEZGİN, Kaya; *Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi*, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları, 3. baskı, 1983. s.69-74.

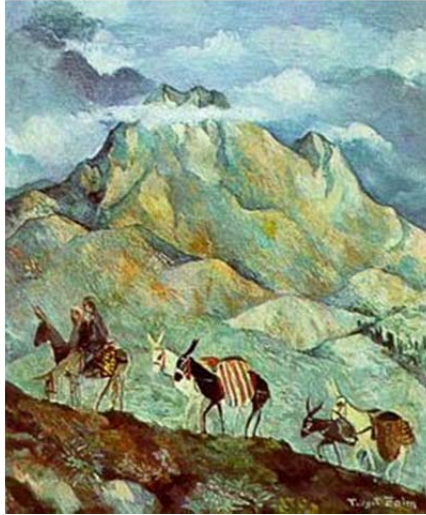

Resim 3 : Halil Dikmen, Tarla Dönüşü. (III. Yurt Gezisi, Giresun.1940)
 (<http://www.resim-sanati-ve-ressamlar/107013-1940larin-turk-resim-sanati.html>)
 (Erişim tarihi : 07.09.2009)

Devlet yurt gezileri fikrini oluştururken, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte değişen kültür ve sanat ortamını ele almış, bu gezilerde dünyadaki benzer örnekleri araştırılmış, uygulamanın nasıl yapılacağı hakkında karar verilmiştir. Yurt gezilerine katılacak sanatçıların belirlenmesi konusunda ise yetki, tek partili dönemin hükümeti tarafından Güzel Sanatlar Akademisi'ne verilir. Bu yüzden belirlenecek olan sanatçılar arasında, akademik unvanlı olmak veya akademi tahsili yapmış olma şartı vardır⁴.

Resim 4 : Malik Aksel, Denizlili Gelin.
 (V. Yurt Gezisi, Denizli, 1942)
 (<http://www.turkishpaintings.com/content/mod>)
 (Erişim tarihi : 14.10.2009)

Resim 5 : Turgut Zaim, Erciyes.
 (II.Yurt Gezisi, Kayseri, 1939)
 (<http://www.turkishpaintings.com/content/mod>)
 (Erişim tarihi : 14.10.2009)

⁴Başak Katrancı ; "Yurt Gezilerinin Kültür ve Sanat Ortamına Yansıması (1938-1943)", İzmir, 2006. s.2-4.

Bu geziler Ağustos ayı içerisinde başlayıp, Eylül ayının sonunda bitecektir. Dönüşte ressamın eserleri, seçici kurulun kararına göre değerlendirilecektir. 1938 yılında Edirne, Bursa, Konya, Antalya, İzmir, Gaziantep, Malatya, Trabzon, Rize, Erzurum'a gidilir. Gidilmesi planlanan illerde çalışabilecekleri ortam ve barınma ihtiyaçları Halkevleri tarafından karşılanacaktır. Her sanatçı en az on eser yapmak zorundadır. İlk gezilerde kalma süreleri on adet resim yapmaya yeterli olmadığı için, daha sonraki gezilerde ağustos ve eylül ayı olarak belirlenir. 1938-1943 yıllarında düzenlenen bu yurt gezilerinde, kesin kayıt tutulmadığı için 50 ile 63 arası ressamın gittiği tahmin edilmektedir⁵.

Yurdu gezen ressamın eserlerinin sayıları, her kaynakta farklı gösterilmekle beraber tahmin edilen yaklaşık 700 eser vardır. Ancak günümüzde bu eserlerin birçoğunun akıbeti hakkında bilgi sahibi değiliz. II. Dünya savaşının yaşandığı dönemin Türkiye'sini anlatan birer belge niteliği taşırlar⁶.

Resim 6 : Mahmut Cüda, Trabzon. (I.Yurt Gezisi, Trabzon, 1938)
(<http://www.izafet.com/cesitli-resimler/623921-ressamlarimizdan>)
(Erişim tarihi : 23.09.2009)

Yurt Gezilerinde, sanatın kendi potansiyelini yaratmak üzere yurt dışına açılımı bir tarafa bırakıp, halka yabancılaşmayı da önlemek amacıyla sanat politikasında kendi kültürüne dönmeyi hedeflenmiştir. Dönemin sanatçıları bu gezi ve sergilere katılarak doğayı, sosyal yaşamı, olayları çalışmalarına almışlar ve Anadolu'nun köy ve kasaba gerçeğini tanıyarak sanat ve yaşam görüşlerini renklendiren hatta değiştiren bir etki

⁵ Katrancı., *a.g.e.* s.2-4.

⁶ Ali Akay., *“Devlet Himayesinden Serbestleşmeye Plastik Sanatlar”*
<http://www.sanalmuze.org/paneller/Mtskm/34dhs.htm>

içine girmişlerdir. Çok Partili hayata geçerken hızını azaltan yurt gezileri 1943'de, 6. Yurt gezisi tamamlanarak yurt gezileri sonlandırılır.⁷

Resim 7 : Hamit Görele, Çankırı'da Düğün. (V. Yurt Gezisi, Çankırı,1942)
(Başak Bugay, Yüksek Lisans Tezi)

Resim 8 : Bedri Rahmi Eyüboğlu, Muradiye'de Kahve. (I. Yurt Gezisi, Edirne, 1938)
(Başak Bugay, Yüksek Lisans Tezi)

Geziye katılan sanatçıların yol masrafları hükümet tarafından karşılanacak ve ayrıca zorunlu ihtiyaçları olarak her bir sanatçıya 300'er liralık ödeme yapılacaktır. Gezi sonrası sanatçıların eserleri Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesinde toplanacak ve her yılın 29 Ekim Cumhuriyet bayramına denk gelen gününde sergi açılacaktır. Bu açılan sergilerde yurdu gezen ressamların eserleri arasında yarışma düzenlenecek ve ilk

⁷ Mutlu Erbay, "Osmanlı Sarayı ve Sanat Politikası", *Sanat Çevresi*, Haziran 2002,S.284, s.86.

üç giren eserlerin sahiplerine para ödülü verilecektir. Ayrıca beğenilen eserlerde devlet kurumları tarafından satın alınacak ve devlet dairelerine asılacaktır.

Devletin o dönemde hayata geçirmeye çalıştığı bu sanat politikası ile yurt gezileri hakkında o dönemde yayınlanan yurt genelindeki bütün yayın organları aracılığı ile halka bu gezileri duyurmaya çalışılır. 1944 yılında gerçekleştirilen son yurt gezisi ile birlikte toplam 6 yurt gezisinde üretilen 675 resim Ankara Sergievi salonlarında düzenlenen bir sergi ile halka sunulur. Bu arada dönemin sanat dünyasında bu gezilerle ilgili olumlu ve olumsuz birçok eleştiriler gündeme gelmiştir⁸.

Refik Epikman, bir yazısında ise yurt gezilerinden şöyle bahseder; “...*bu seyahatler her sene tekrarlanmak üzere planlanmış, sanatçıları hayal çevresinden alıp, doğaya çeşitli hayat şartları içerisine ulaştırmıştır. Dolayısıyla halka resim sanatını sevdirmiş, sanatçıya ise memleketi tanıtmıştır*”⁹.

Resim 9 : Sabiha Rüştü Bozcalı, Maden Ocağı. (II. Yurt Gezisi, Zonguldak, 1939)
(Başak Bugay, Yüksek Lisans Tezi)

1938-1943 tarihlerinde düzenlenen yurt gezileri Türk resim sanatı tarihi açısından önemli bir etkidir. İstanbul dışına çıkan sanatçı Anadolu’yu tanıma imkânı bulurken, Anadolu insanı da bu vesile ile resim sanatını tanımış ve benimsemiştir. Resim sanatına karşı olumsuz düşünceler kırılır. Anadolu halkı, ressamların çalışmalarını yakından birebir görmüş, bazen ressama fikir vermiştir. Yurt gezileri ile amaçlanan milli duygularında arttırılması sağlanmıştır. Sezer Tansuğ, Yurt Gezilerini, kendilerini lüzumsuz hisseden dönemin sanatçıları için, bir işe yarama fırsatı olduğunu vurgulamaktadır¹⁰ (Tablo: Yurt Gezileri Programına Katılan Ressamların Görevlendirildikleri İl ve Yıl Dökümü)

⁸ Ahmet Kamil Gören, , *50. Yılında Akbank Resim Koleksiyonu*, İstanbul, Akbank Kültür ve Sanat Müdürlüğü Yayınları, 1998. s. 133-135,

⁹ Refik Epikman, *Türk Ressamlarının Yurt Gezisi*, Ülkü Dergisi, C. 13, s. 67.

¹⁰ Tansuğ, *a.g.e.*, s.213-219.

Sonuç olarak, geçmişte yapılan sadece İstanbul'un çeşitli manzaraları yerine, millî mücadele kahramanlarının resimleri, Anadolu'nun dağıyla, yoluyla, köylüsüyle, her yönüyle tasvir ediliyor ve bu resimlerle o güne kadar olan boşluk dolduruluyordu¹¹. Nafî Atıf Kansu tarafından düzenlenen yurt gezisi programları ile sanatçı ilk defa olarak ısmarlama bir işle görevlendirilir. Sanatçılardan bu işin millî vazife olarak görmeleri istenir. Gezilerin ardından düzenlenen sergilerde devletin eserleri satın alması ile sanatçıya önemli kaynak oluşur. II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda ise ülke dışarıya iyice kapanır. Ancak bu şartlarda dahi yurt gezileri devam etmiştir. Sanatçılar düzenlenen bu etkinliğe "Mektepten Memlekete Dönüş" ismini vermiştir¹².

II. Dünya Savaşı yıkıcı etkisine ülkemiz daha fazla dayanamaz. Ekonomik kaos ortamı ülkeyi etkiler. Devlet artık yurt gezileri için ödenek ayıramaz, üstelik siyasi ortamın değişmeye başlaması yüzünden yurt gezileri sonlandırılır. 1945 sonrası çok partili hayata geçiş ile birlikte yurt gezileri son bulur. Daha sonraki yıllarda yurt gezilerinde yapılan tabloların korunması ve saklanması konusunda ciddi çalışmalar yapılmamıştır. Bu yüzden günümüzde dahi eserlerin çoğunun nerde olduğu dahi bilinmemektedir¹³.

Kaynakça

- PEHLİVANOĞLU, Burcu; "Cumhuriyet İdeolojisi ve Yurt Gezileri", **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Dergisi**, İstanbul, S. 6, s.157. 2006.
- TANSUĞ, Sezer; **Çağdaş Türk Sanatı**, 2. baskı, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1991.
- BERK, Nurullah; ÖZSEZGİN, Kaya; **Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi**, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları, 3. baskı, 1983.
- BUGAY, Başak; 1923'Ten Günümüze Sosyo-politik Durumun Türk Resim Sanatına Yansımaları, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Resim Programı Yüksek Lisans Tezi, s.60, İstanbul, 2006.
- ERBAY, Mutlu; "Osmanlı Sarayı ve Sanat Politikası", **Sanat Çevresi Dergisi**, Sayı 284, Haziran 2002, s.29.
- KATRANCI, Başak; **"Yurt Gezilerinin Kültür ve Sanat Ortamına Yansıması (1938-1943)"**, İzmir, 2006.
- AKAY, Ali; "Devlet Himayesinden Serbestleşmeye Plastik Sanatlar"
<http://www.sanalmuze.org/paneller/Mtskm/34dhs.htm>
- GÖREN, Ahmet Kamil; **50. Yılında Akbank Resim Koleksiyonu**, İstanbul, Akbank Kültür ve Sanat Müdürlüğü Yayınları, 1998.
- EPİKMAN, Refik; "Türk Ressamlarının Yurt Gezisi", Ankara, **Ülkü Dergisi**, C.13, s.67. 1940.

¹¹ Katrancı., *a.g.e.*, s.164.

¹² Katrancı., *a.g.e.*, s.164-165.

¹³ Bu konu hakkında bakınız; Katrancı., *a.g.e.*, s.165-166. Özsezgin., *a.g.e.*, s.45. Kıymet Giray, *Resim ve Heykel Sanatımızın Gelişim Çizgisinde Sanat Ortamı ve Pazar Sorunu*, Türkiye'de Sanat Dergisi, İstanbul, Eylül-Ekim 1996, Zafer Toprak-Kaya Özsezgin, *Kurtuluş Savaşından Cumhuriyetin İlk Yıllarına Türk Resminden Kesitler*, İstanbul, 1998. Kemal İskender, *Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Türk Resmi ve Siyaset İlişkileri*, Türkiye'de Sanat Dergisi, İstanbul, Ocak-Şubat 1996. Epikman., *a.g.e.*, s.67. Gören., *a.g.e.*, s.135. Sezer Tansuğ, *Çağdaş Türk Sanatı*, 2. baskı, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1991. Ali Akay., **"Devlet Himayesinden Serbestleşmeye Plastik Sanatlar"**
<http://www.sanalmuze.org/paneller/Mtskm/34dhs.htm>

Ressamlar	I. YURD GEZİSİ 1938	II. YURD GEZİSİ 1939	III. YURD GEZİSİ 1940	IV. YURD GEZİSİ 1941	V. YURD GEZİSİ 1942	VI. YURD GEZİSİ 1943
B. Rahmi Eyüpoğlu	Edirne				Çorum	
Hikmet Onat	Bursa					
Saim Özeren	Konya					Hakkari
Cemal Tollu	Antalya				Burdur	
Sami Yetik	İzmir					
Feyhaman Duran	Gaziantep					
Ali Avni Çelebi	Malatya				Bilecik	
Mahmut Cuda	Trabzon					Bitlis
Zeki Kocamemi	Rize					
Hamit Görele	Erzurum				Çankırı	
Seyfi Toray		Diyarbakır				
Refik Epikman		Hatay			Ankara	
Malik Aksel		Sivas			Denizli	
Turgut Zaim		Kayseri			Kırşehir	
Sabiha Rüştü		Zonguldak				
Cevat Çoşkun		Sinop				
Ali Karsan		Bolu				
Ressamlar	I. YURD GEZİSİ 1938	II. YURD GEZİSİ 1939	III. YURD GEZİSİ 1940	IV. YURD GEZİSİ 1941	V. YURD GEZİSİ 1942	VI. YURD GEZİSİ 1943
Ayetullah Sümer		Afyon				
Zeki Faik İzer		Eskişehir				
Abidin Dino		Balıkesir				
Arif Kaptan			Kastamonu			Çanakkale

Edip Hakkı Köseoğlu			Seyhan			
Eşref Üren			Yozgat			
Elif Naci			Samsun			
Nurettin Ergüven			Isparta			
Halil Dikmen			Giresun			Erzurum
Melahat Ekinci			Aydın			
Nurullah Berk			Amasya			Tekirdağ
Saip Tuna			Kahramanmaraş			Kırklareli
Şeref Akdik			İçel			Erzurum
Ahmet Hakkı Anlı				Kütahya		
Nusret Karaca				Şanlıurfa		
M. Selim Turan				Muğla		
Sami Lim				Kars		
Ressamlar	I. YURD GEZİSİ 1938	II. YURD GEZİSİ 1939	III. YURD GEZİSİ 1940	IV. YURD GEZİSİ 1941	V. YURD GEZİSİ 1942	VI. YURD GEZİSİ 1943
Sadık Göktuna				Tokat		
Refia Edren				Ordu		
Ali R. Beyazıt				Elazığ		
Kemal Zeren				Van		
Salih Uralı				Manisa		
Abit Elder					Muş	
Avni Arbaş					Siirt	
Cevat Derehi					Gümüşhane	
Celal Uzel					Niğde	

İbrahim Çallı					İstanbul	
İlhami Demirci					Mardin	
Şefik Bursalı					Kocaeli	
Cemal Bingöl						Bingöl